

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ: «СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ
ТОРГІВЛІ ТОВАРМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ДІЇ ЗОНИ
ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНА-ЄС »**

Виконавець:

студентка бзф13 групи ЦЗФН

Бойко Єлизавета Дмитрівна _____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н, доцент

Уханова Інна Олегівна _____

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність кваліфікаційної роботи. Міжнародна торгівля є важливою складовою економіки будь-якої держави, яка залежить від внеску та взаємодії усіх регіонів країни. Тому дослідження показників експорту та імпорту товарів і послуг в регіонах країн, особливо України, яка перебуває у складному економіко-політичному стані, безперечно, є актуальною. Природа зовнішньоторговельної діяльності регіонів є досить складно досліджуваним та динамічним питанням, яке потребує постійного, цілісного моніторингу задля вирішення проблеми нарощування товарів. Особової актуальності дана проблема набуває в умовах Угоди про Зону вільної торгівлі Україна-ЄС. Аналіз стану міжнародної торгівлі товарами Одеського регіону та перспектив її підвищення за рахунок всебічної модернізації та структурної трансформації промисловості, впровадження технологічних нововведень та виходу на ринок з новою наукоємною, конкурентоспроможною продукцією дозволить економіці регіону більш ефективно інтегруватися у світовий економічний простір в якості суб'єкту міжнародних економічних відносин.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи: на основі дослідження, аналізу та узагальнення впливу Угоди про Зону вільної торгівлі Україна-ЄС на зовнішню торгівлю Одеського регіону розробити пропозиції щодо її розвитку.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- визначити поняття, особливості та чинники дослідження зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні;
- узагальнити основні положення угоди про Зону вільної торгівлі Україна-ЄС;
- узагальнити методи оцінки зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні;
- охарактеризувати Одеський регіон як суб'єкт зовнішньоторговельних відносин;
- аналізувати показники зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в умовах дії Зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- виокремити чинники впливу на зовнішню торгівлю товарами Одеського регіону в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- розробити заходи з стимулювання зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- запропонувати диверсифікацію зовнішньої торгівлі як чинник розвитку зовнішньої торгівлі товарами в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС;
- запропонувати активізацію експорту товарів на ринок ЄС за рахунок впровадження смарт-спеціалізації регіону.

Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля товарами Одеського регіону.

Предметом дослідження виступають теоретичні основи та організаційно-економічні рішення щодо удосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону України за умов дії Зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Методи дослідження. Методологічною основою кваліфікаційної роботи є теоретичні положення економічної науки та праці вчених-економістів в галузі міжнародної регіональної торгівлі товарами. У роботі було застосовано такі методи дослідження, як табличний та графічний методи, порівняння і прогнозування, узагальнення, SWOT- та PEST- аналізи, методи математичної статистики та економічного аналізу.

Інформаційною основою дослідження виступають закони України та інші нормативно-правові документи, монографічна та наукова література, Інтернет-джерела, статистичні матеріали Головного управління статистики в Одеській області.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано тези: Бойко Є.Д. «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в умовах дії Зони вільної торгівлі Україна-ЄС» //Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки», 21 жовтня 2021 року. м. Одеса, Україна., обсяг 0,3 авт.арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (85 найменувань) та 1 додатку. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки. Основний зміст викладено на 87 сторінках. Робота містить 18 таблиць, 12 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретико-методичні основи дослідження зовнішньої торгівлі товарами регіону в умовах зони вільної торгівлі Україна-ЄС»* розглянуто поняття, особливості та чинники дослідження зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні, основні положення Угоди про Зону вільної торгівлі товарами на регіональному рівні, методичні підходи до оцінки зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні.

У другому розділі *«Аналіз зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС»* охарактеризовано зовнішньоекономічну діяльність Одеського регіону, проаналізовано показники та чинники впливу на зовнішню торгівлю товарами Одеського регіону в умовах дії Зони вільної торгівлі.

У третьому розділі *«Пропозиції та заходи розвитку зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС»* розроблено заходи з стимулювання зовнішньої торгівлі товарами, запропоновано диверсифікацію зовнішньої торгівлі, географічна,

товарна диверсифікація зовнішньої торгівлі та активізація експорту товарів на ринок ЄС за рахунок впровадження смарт-спеціалізації регіону, як чинники удосконалення зовнішньої торгівлі товарами в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

ВИСНОВКИ

У результаті аналізу широкого спектра теоретичних та аналітичних джерел щодо проблеми міжнародної торгівлі товарами Одеського регіону в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС та визначення напрямків щодо її підвищення зробимо такі висновки:

1. Враховуючи наукові доробки вчених-економістів, що досліджують проблеми міжнародної торгівлі регіону, можна визначити дану категорію як як невелику відкриту економіку (НВЕ), що дозволяє транспонувати більшість міжнародного економічного апарату у світі регіонів. У літературі регіон, який розуміється як невелика відкрита економіка, розглядається як "щось посередині", проміжна категорія, розташована між сукупною економікою (у якій просторовий вимір не існує) і сильно дезагрегованої системи, що розуміється як набір місць у просторі.

2. Як в географічній, так і в товарній структурі торгівлі між регіонами основною ознакою є те, що окремі регіони кожної з країн наділені різним рівнем факторів виробництва. Задля підтримання або покращення рівня виробництва товарів в регіонах необхідно проводити масштабні реформування, які неможливі без державної допомоги.

3. Підписання різноманітних угод здійснює надзвичайно потужний вплив на економіку будь-якої країни та регіону. До потенційних переваг від Зони вільної торгівлі для України слід віднести: створення гармонізованого правового поля для забезпечення діяльності суб'єктів торговельних відносин шляхом наближення законодавства України до законодавства ЄС; стимулювання розвитку конкуренції та обмеження монополізму; поліпшення доступу вітчизняної металопродукції на ринок ЄС; збільшення обсягів інвестицій з країн-членів ЄС в металургійну галузь України; розширення номенклатури товарів на внутрішньому ринку; гармонізацію митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів в контексті сприяння торгівлі; підвищення обсягів двосторонньої торгівлі і, як наслідок, збільшення надходження валютних коштів; поліпшення умов експорту української металопродукції у зв'язку з отриманням цінової переваги за рахунок скасування ввізного мита; переоснащення і модернізація вітчизняних металургійних підприємств; поліпшення доступу до якісної імпортової техніки та устаткування.

4. Використовуючи зовнішню торгівлю на рівні регіонів країна може покращити своє положення на міжнародному ринку за рахунок розвитку технологій та використання більш високого рівня стандартизації товарів. Розвиток зовнішньої регіональної торгівлі в результаті призведе не лише до покращення рівня життя населення, але створить й певні загрози. Наприклад, інші регіони країни можуть залишитись малозабезпеченими тими

продуктами, які відправляються за кордон, збільшення доходів окремих організацій призведе до збільшення оподаткування в країні, що може підірвати малі підприємства, що в свою чергу може викликати невдоволення корінного населення.

5. Поряд з дуже вигідним транспортно-географічним розташуванням, Одещина має сприятливі умови, що в цілому формують високий природно-ресурсний потенціал регіону. Високий агропромисловий потенціал регіону формують її земельні ресурси, що представлені переважно чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю, разом з теплим степовим кліматом. Варто сказати, що Одеська область є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни, та налічує 7 морських портів.

6. Хоча одеський регіон відомий своїми родючими землями, через несприятливі погодні умови сільське господарство у 2020 році зазнало значних втрат продукції та збитків. Як наслідок, індекс продукції сільського господарства знизився у порівнянні з 2019 роком на 27,8% і становив 61,6%, в тому числі: рослинництва – 57,8%, тваринництва – 92,8%.

7. Також Одеську область називають високорозвинутим індустріальним регіоном держави, промисловість якої грає значну роль в структурі народногосподарського комплексу України. Індекс промислової продукції – 99,4% (5 місце серед регіонів країни) (по Україні – 94,8%).

8. За даними 2020 року, в Одеському регіоні зросли обсяги виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (у 2,0 рази), у виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої продукції (+21,2%). Зменшились обсяги виробництва у текстильному виробництві, виробництві одягу, виробів зі шкіри (-16,9%), у машинобудуванні (-12,8%), на підприємствах з виробництва виробів з деревини, паперу та поліграфічної діяльності (-9,5%), у виробництві харчових продуктів, напоїв (-4,8%), у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів (-1,3%), на підприємствах з постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря (-3,0%).

9. Сальдо зовнішньої торгівлі в регіоні протягом багатьох років завжди було від'ємним. І тільки починаючи з 2014 р. воно є позитивним. Так, у 2015 р. сальдо становило 663,7 млн дол., у 2018 р. – 169,4 млн дол., а у 2019 знову відбувся спад показників. Найбільший відсоток, у 2019 - 52% від загального експорту одеського регіону займають продукти рослинного походження, серед них зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, живі дерева та інші рослини, овочі.

10. Основними країнами-імпортерами з одеського регіону у 2020 році були: Туреччина – 292507,7 тис долл. США, США – 220138,7 тис долл. США, Індонезія – 105260,2 тис долл. США, Росія – 102959,6 тис долл. США та Німеччина – 97543,4 тис долл. США. У 2020 році імпорт товарів з країн ЄС становив 450,4 млн дол США (20,6% до загального імпорту товарів області) та зменшився проти 2019 року на 3,8%. Найбільший обсяг імпорту

товарів за звітний період надійшов з таких країн ЄС як: Німеччина, Італія, Польща, Іспанія, Франція, Греція, Болгарія, Литва.

11. Статус головних морських і торгових воріт України, традиційно високий рівень ділової активності у столиці регіону, значний рекреаційний і туристичний потенціали формують основу для кращого використання Одеською областю можливостей, які надає Угода про асоціацію. Однак створення спільних проектів і залучення іноземних інвестицій має супроводжуватися поліпшенням інфраструктури (зокрема поліпшенням стану берегової лінії), модернізацією виробництва, більшою відкритістю й ефективністю державних органів влади.

12. Очікувалось, що Одеський регіон збільшить об'єми експорту та імпорту у України Європейського Союзу, однак, за даними на кінець 2016 року Одеська області виявилась здебільшого експортоорієнтована для інших країн світу. Основними країнами-експортерами у 2020 році серед країн ЄС були Нідерланди – 48583,5 тис дол. США, Болгарія – 40518,1 тис дол. США, Польща – 31415,8 тис дол. США, Іспанія – 31413,0 тис дол. США та Бельгія – 27216,4 тис дол. США.

13. Вплив зовнішньої торгівлі товарами на економіку Одеської області має скоріш негативний характер, оскільки: існує суттєва волатильність кон'юнктури світових ринків на певну продукцію експорту одеського регіону, зокрема на зерно, що призводить до різноспрямованих тенденцій розвитку експорту продукції агропромислового комплексу та товарів суміжних і пов'язаних галузей економіки; існує значна сировинна спрямованість експорту областей України та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту, що робить дуже вразливим від цінових коливань обсяг надходження валютних ресурсів; існують системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання).

14. Участь у міжнародній торгівлі у рамках глобальних виробничо-збутових ланцюжків та встановлення зв'язків з великими компаніями та закордонними філіями. Однак, для подолання основних перешкод уряду держави необхідно допомагати підприємствам здійснювати міжнародну торгівлю товарами методом податкового стимулювання, застосовуючи приклади інших країн.

15. Потенційним продуктом чорноморського регіону є м'ясо рапанів, однак немає можливості його продавати у Європу через відсутність в Україні державного моніторингу морських біотоксинів. Галузь виноробства для Одеської області, що є найбільшим виноробним регіоном України, має особливе значення та визначає ефективність господарювання й можливості подальшого розвитку регіональної економіки, однак, Євросоюз не відкрив свій ринок для українського вина.

16. Для Одеського регіону однією з потенційних сфер смарт-спеціалізації може стати легка промисловість. Однак, для цього необхідно відновити (із подальшим нарощенням) сировинну базу для відповідних

виробництв та водночас підвищити рівень цінової конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників.

АНОТАЦІЯ

Бойко Є.Д., «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону в умовах дії Зони вільної торгівлі Україна-ЄС». Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за магістерською програмою «Міжнародні економічні відносини», Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2021 рік.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля товарами Одеського регіону. У роботі розглядаються теоретико-методичні аспекти зовнішньої торгівлі товарами, узагальнено чинники впливу на зовнішню торгівлю товарами на рівні регіону та вплив Угоди про вільну торгівлю, визначено методи аналізу зовнішньої торгівлі товарами на рівні регіону.

Визначається вплив підписання Угоди про Зону вільної торгівлі Україна-ЄС на зовнішню торгівлю товарами Одеського регіону. Проаналізовано сучасний стан та динаміку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні. Здійснено SWOT-та PEST-аналіз Одеського регіону. Оцінено показники впливу зовнішньої торгівлі товарами на економіку Одеського регіону.

Запропоновано напрями вдосконалення зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону до країн ЄС, розроблено заходи щодо диверсифікації товарної та географічної структури торгівлі товарами як чинник удосконалення зовнішньої торгівлі товарами в умовах Зони вільної торгівлі Україна-ЄС.

Ключові слова: зовнішня торгівля товарами, економіка регіону, експорт, імпорт географічна структура, динаміка зовнішньої торгівлі, Угода про вільну торгівлю Україна-ЄС.

ANNOTATION

Boiko Y.D., "Status and prospects of foreign trade in goods of the Odessa region in terms of the Ukraine-EU Free Trade Zone". Thesis for Master degree in specialty 292 «International economic relations» under the program «International economic relations», Odessa National Economic University, Odessa, 2021.

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is the international trade in goods of the Odessa region. The paper considers theoretical and methodological aspects of foreign trade in goods, summarizes the factors influencing foreign trade in goods at the regional level and the impact of

the Free Trade Agreement, identifies methods of analysis of foreign trade in goods at the regional level.

The impact of the signing of the EU-Ukraine Free Trade Agreement on foreign trade in goods of the Odessa region is determined. The current state and dynamics of foreign trade in goods in the Odessa region are analyzed. SWOT and PEST analysis of Odesa region was performed. The indicators of the impact of foreign trade in goods on the economy of the Odessa region are estimated.

The directions of improvement of foreign trade in goods of the Odessa region to the EU countries are offered, measures on diversification of commodity and geographical structure of trade in goods as a factor of improvement of foreign trade in goods in the conditions of the Ukraine-EU Free Trade Zone are developed.

Key words: foreign trade in goods, region's economy, export, import, geographical structure, dynamics of foreign trade, Ukraine-EU Free Trade Agreement.